

Визначення криміналістичної тактики потребує уточнення

Криміналістична тактика як особлива система криміналістичних знань виникла в кінці 19 ст., але по сьогоднішній день як в теорії, так і практиці трапляються поняття: „криміналістична тактика”, „слідча тактика”, „тактика розслідування злочинів”, „кримінальна тактика”, що свідчить про необхідність уточнення цих понять.

При цьому слід виходити з того, що спочатку тактика називалась кримінальною і самостійним вченням не визнавалась. Так, наприклад, ще в 1841 році Я. Баршев сформулював ряд правил проведення обшуку. А першими, хто почав використовувати це поняття були А. Вейнгардт та Дж.Стифен. Так, А. Вейнгардт у передмові до своєї книги „Кримінальна тактика”, писав, що ця книга має бути посібником при складанні планів розслідування та їх виконанні. Вона має на меті дати криміналісту те, що дає військовому стратегія і тактика. Саме тому вона й називається „кримінальна тактика”. А Дж.Стифен у своїй праці „Нарис доказового права” виділяв і такий розділ як „вчення про методи скоєння злочинів і способи їх виявлення (кримінальна тактика)”.

Згодом цю систему знань стали називати тактикою розслідування злочинів, а пізніше – „слідчою тактикою”, підкреслюючи цим, що вона є лише “інструментарієм” слідчого, хоча, наприклад, Л.Ароцкер обстоював ідею тактики судового слідства і за наявності досудового і судового слідства, виявляється, що він був правий.

Отже, якщо врахувати, що тактика включає “інструментарій” не лише слідчого, а й суду, то є підстави вести мову й про тактику судового слідства.

Саме тому з позицій сьогоденного розуміння криміналістичної тактики, залежно від суб’єктів кримінального судочинства, в її структурі розрізняють: слідчу тактику, судову тактику, експертну тактику, тактику судового захисту, тактику розшуку тощо. Але в криміналістичній літературі як правило ведуть мову про слідчу тактику і вважають, що це:

– система заснованих на вимогах кримінально-процесуального закону наукових засобів і методів, яка застосовується для підготовки і проведення слідчих дій та координації слідчих і оперативно-розшукових заходів з метою розслідування злочинів і запобігання їх проявам;

– система наукових методів і прийомів планомірної підготовки і здійснення слідчих та оперативно-розшукових дій;

– не тільки лінія поведінки та сукупність прийомів і методів здійснюваних слідчим, а й лінія поведінки й інших осіб, які взаємодіють зі слідчим, більше того, саме залежно від їх поведінки формується й лінія поведінки слідчого;

– складова криміналістики, що являє собою систему теоретичних положень, сформованих на основі науково-практичного вивчення організаційно-управлінських і оціночно-поведінських аспектів об’єктів криміналістики і розробляє систему тактичних рекомендацій по плануванню, організації і проведенню слідчих дій і операцій (комбінацій) при розслідуванні злочинів.

Проте ці визначення не безспірні, наприклад:

– є очевидним, що говорити про засоби і методи нелогічно, оскільки засоби включають і методи;

– якщо це засоби, які використовуються з метою розслідування злочинів, то такі засоби являють собою криміналістику в цілому;

– якщо це система прийомів і методів то прийом завжди є способом застосування методу;

– не слід пов’язувати тактику лише з діяльністю слідчого, адже вона є засобом не тільки слідчого, а й інших учасників процесу;

– неправильно вважати, що тактика в діяльності слідчого присутня там, де є його спілкування з іншими учасниками судочинства. Адже не обов’язково вона тут присутня у кожному випадку і є очевидним, що вона присутня й в інших випадках. Наприклад, при огляді місця події спілкування на другому плані, а тактика його організації і проведення має визначальне значення.

– крім того, чому тактика це лише прийоми здійснення слідчих та оперативно-розшукових дій, адже це й прийоми здійснення судових дій;

– говорити, що це тактичні прийоми і рекомендації також неправильно, адже змістом тактичного прийому і є певна рекомендація;

- говорити, що це система наукових положень і рекомендацій, то виникає питання, чи наукові положення не є рекомендаціями, а рекомендації не є науковими положеннями;
- криміналістичну тактику як лінію поведінки не слід ототожнювати й з кримінальною тактикою – тактикою поведінки злочинця;
- говорити, що криміналістична тактика щось там вивчає нелогічно, оскільки нічого вона не вивчає і не може вивчати так як являє собою систему знань.

Враховуючи обставини, що впливають з аналізу наведених визначень, при визначенні поняття „криміналістична тактика” слід виходити з того, що: тактика являє собою певну лінію поведінки, змістом якої є певні наукові рекомендації; ці рекомендації визначають лінію поведінки не тільки слідчого, а й інших учасників процесу з метою розв'язання завдань у сфері судочинства, складовими якого є сфера дізнання, сфера досудового слідства, та сфера судового розгляду справи; вона базується на положеннях кримінального та кримінально-процесуального права; її методологічною базою є наука криміналістика, слідча і судова практика та дані інших – суспільних природничих і технічних наук тощо. Все це дає підстави для висновку, що йдеться не про слідчу, а саме про криміналістичну тактику.

А з урахуванням зазначеного, криміналістична тактика – це система наукових рекомендацій, спрямованих на ефективне розв'язання окремих завдань у сфері кримінального судочинства.

Наталя Воропай,

Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Конфліктні ситуації при проведенні очної ставки та їх попередження

Проведення очної ставки як слідчої дії передбачене ст. ст. 172,173 КПК України.

Особам, які викликані для участі в зазначеному допиті, формуються питання про те, чи знають вони одна одну і у яких стосунках знаходяться. Він повідомляє допитуваним подальший зміст даної слідчої дії, надає можливість дати показання тому з учасників, показання якого, з огляду на їх попередню оцінку, він вважає найбільш істинними. Результативність психологічного контакту при проведенні очної ставки зумовлена: по-перше, психодинамічними якостями його учасників (особами різного віку, характеру та темпераменту, процесуальним станом), по-друге, здатністю слідчого до усунення емоційних та інших негативних бар'єрів.

У процесі проведення очної ставки спостерігається найвищий ступінь психологічної напруги допитуваних, внаслідок чого можливе виникнення численних конфліктних ситуацій. Дослідження таких є вкрай необхідною науковою проблемою в сучасних умовах боротьби зі злочинністю. У криміналістиці розроблене вчення про конфліктні ситуації.

Джерелами конфліктів в ході очної ставки, як правило, є судження її учасників про характер і обставини події злочину. Такі судження можуть бути наслідком: добросовісної помилки; неправильної інтерпретації тих чи інших фактів; свідомої неправди; заяви про алібі; обмови; самообмови; недобррозичливого ставлення до іншої особи; страху помсти з боку зацікавлених осіб; побоювання втратити авторитет у керівництва тощо. Проведення очної ставки як слідчої дії характеризується певними параметрами психологічного впливу як процесуальної дії, що включає активну діяльність трьох учасників: слідчого і двох раніше допитаних осіб, в показаннях яких є суперечності. Такий психологічний вплив відрізняє очну ставку від інших слідчих дій своєю психологічною складністю. Рівень і спрямованість психологічного впливу тут різні. З одного боку, учасником очної ставки є слідчий, вплив якого має організуючий і керівний характер, з явними ознаками сучасного криміналістичного менеджменту. Адже застосування у теперішніх умовах криміналістичних знань, з метою якісного проведення очної ставки як вважає М.І. Скригонюк можна назвати криміналістичним менеджментом. Щодо питання усунення суперечностей як одним із результатів проведення очної ставки, то однозначного підходу до бачення вказаного питання серед науковців немає. Одні з них підтримують позицію про те, що метою проведення очної